

valami féltés a szentbeszéd tisztasága iránt s valami kegyeletes ragaszkodás a tárgy hangsúlyához a forma külső elemeivel szemben. S ez a tudatosság azért mégis művészet lesz, mert a legkényesebb és legbonyolultabb időszerség tárgyához is az anyagkezelés és problémalátás biztonságával nyúl hozzá s az alakítás izlésével oldja meg azt. Így találkoznak Mihályfi Ákos beszédeiben össze a formai műgond nemes tudatossága az igeszolgálat tárgyi érdekeivel, a hagyomány vonzalma a korlélek időszerségével, az egyházi izlés mély tisztelete a haladó élet igényeivel. A harmóniának ma oly ritka és szép ténye adja meg e beszédeknek esztétikai szépségét és értékét. ss.

Tamási Áron : Erdélyi csillagok. (Mínerva kiadása.) Tamási Áron új elbeszélésein érzik, hogy nem bennük sarjad tovább a gyökér; botanikus nyelven: nincsenek a tehetség tenyész kúpján. Mintha egy nagyobb harc pihenő óráiban íródtak volna. Nem annyira a költő szíve vérevel, mint korábbi elbeszélései, de több tapasztalattal s nagyobb távolságból.

Első könyve: a Lélekindulás nekem felejthetetlen marad. Sosem figyelhettem meg oly közlő egy zavaros dilettantizmus bábójából kifesző nagy költő első mozdulásait, mint ott. Novelláról-novellára mérhetted a növést, mint fiatal diófán az esztendei hajtást. Sűrűség és elpazarolt erő dolgában fölötte állt az ennek a kötetnek. Azokon az elbeszéléseken át egy nyomott tüdő jutott roppant lélekzethez; itt még egy szabad ember szívja mellére az otthonos székely levegőt. Elfelelte ez a hajdani szorongatást; játékból sóhajtozik, mint akinek fölös szusz van a tüdejében.

Érettebbek a Tamási Áron új elbeszélései; jobban fölbe kerültek az anyagnak s kevesebb bennük a modorosság; egy kényes izlés hamarabb összebarátkozhat velük. De azért volt valami azokban az első novellákban, ami itt alábbhagyott. A szellem alacsonyabb hőfokán szikráztak ki. A modorosságuk többet ígért ennél az érettségnél. Aki ezeket írta, volt fontosabb szív-ügye is ezeknél az Erdélyi csillagoknál. Ezek csak a csillagok, de hol a hold? Nem csodálnám, ha Tamási hamarosan új regénnyel állana elő.

Mindenesetre e kötet után is megmaradok mellette, hogy aligha volt e századnak nagyobb novellista tehet-

sége, mint ő. Csak a Hét krajcár és Magyarok Móricz Zsigmondja állítható mellé. Nem olyan biztos és lényegre-szorító, mint Móricz, de a műfaját talán még jobban átformálta. Új virágos bőséggel fakad belőle a beszéd; vaskos móka és áhitat; földi ízek s a mindenségen átnyújtó hasonlatok úgy fordulnak egymásba nála, mint egy szövethet játékos két színe. Senki sem libegtette úgy a mesét a nyelve hegyén, mint ő. Semmi a realizmus földön kúszó kicsinyességéből s mégis hol a réalista, aki színesebb, zamatosabb? A színek eloldóznak a tárgyakról és fölöttük remegnek: nem fakulva, hanem gazdagodva. Délibáb, de tarkább a valóságnál, amely kilehelte.

Ha meg kellene mutatnom, milyen az igazi Tamási-novella, a *Legényfa ki-virágzik* című választanám. Két surján legényke először megy lányhoz, guzsalyasba, de ugyancsak megállja a sarat az emberrny legények közt. Nemcsak bölcs mondásban, célozgatásban teszik csúffá a leány szeretőjét, de azontúl is nyugtalankodik bennük a jó vér. Kimenet fölűsznek a tornác előtti eperfára s lesik, vajjon megrották-e a leány előtt a legényt. Belekárognak a fiatalok turbékolásába és elbánnak a fenyegető udvarlóval is, aki addig strázsálja őket a fa alatt, amíg el nem alszik. A legénykék le-másznak, megkötözik, a bokrétáját a szájába ültetik s bezörgetnek a lány apjához, hogy jöjjön ki, valaki meg-csúfolta a Károlyt, megkötözte s bokrétát dugott a szájába.

Nem zárja le, nem kerekíti ki a történetét, inkább nyitva felejt: lássatok ki rajta az égre. Úgy viszonylanak az ő novellái a mieinkhez, mint a gesztus a cselekedethez. De ez a gesztus biztos és költői! A székely legények otrombahumorú bölcsködései is szerencsésen illeszkednek a műbe, de az ifjúság virágos himnusza sem üt ki belőle. Melyik villám futkos zavartalanabban ég s föld közt, mint az ő képzelete?

Természetesen nem hallgathatjuk el, hogy az ilyen tökéletesen kipattant novella inkább kivétel ebben a kötetben, mint szabály. A *János nemzéseiben*, amely szerkezetre a legközelebb áll hozzá, a medvével összebarátkozó fiúcska története mögött kissé dagályos, hamis pátoszó a természeti kép. A *Szentlélek gyermekei*, akik megszasztják a nyulászó novellistát s betö-

mik földdel a puszkacsó végét, akármi-lyen kedvesek is, menyasszony-vőle-gényesdi játékok nem éri el a kiválóbb Tamási-novellák sűrítettségét, a *Só-vidéki társasjáték* pedig alig több pom-pásan előadott anekdotánál.

Különös figyelmesen olvastuk el Ta-másinak azokat az elbeszéléseit, ame-lyekben tágitani, gazdagítani, fegyel-mezni próbálta a műfaját. Hiszen azon fordul meg az ő poétai jövője is, hogy milyen a mai Tamási-novella felvevő képessége: kiszélesedhet-e egy költői állásfoglalás teljes hangszeredé.

Három olyan elbeszélést ad ez a kö-tet, amelynek politikai hegye van; három példa, hogy nem szabad, hogy lehet s hogy hálás novellában politi-zálni. Mindenkinek joga van rá, hogy Dózsa György vitézeivel álmodják, de az az álomba transzponált vezércikk, amelyet *Szabad pályán* cím alatt ka-punk, erősen dilettánszívú s kikíván-kozik a kötetből. A címadó Erdélyi csillagok kissé szélesebb a keleténél s oláh csendőr és magyar lány benné-ge, azaz bennégetése a sütőházban, bár szép, de nagyon kiöltő allegóriája fajok közti gyűlölségnek és fajok fö-lötti szerelemnek. A *Himnusz egy számmal* viszont egyik legtökéletesebb remeke a magyar novella-irodalom-nak. A fogságból hazavetődött szé-kely üres házat talál. A felesége ott-hagyta, a gazdaság elvadult, de ő nem csügged, olasz példára szamarat vesz s a szívósság állatjával, a számmal s «elke forradalmával» bevonul a falu-jába. Ott azonban csak hírből ismerik a szamarat s ezt sem akarják meg-tűrni. Állandó csúfolkodás tárgya a számár. Két becsipett legény is mi jobbat tehet: belopózik éjjel a pajtába s meggyújtja az állat farkát. Az azon-ban úgy rúgja el az egyiket, hogy vérbe fordul, a másik meg elszalad. Lesz erre felzúdulás a faluban. Jegyző, csendőr is elékerül, ráültetik Gábort a szá-márra s úgy vinnék a nép röheje közt. A számár azonban kiugrat tömegből s elnyargal. A történet azzal ér véget, hogy négy székel beszélget este az úton. Nem is számár volt az, hanem óriás nyúl, mondja az egyik. De az ember, aki rajta ült, az sem Demeter Gábor, hiszen ő megholt a háborúban, dupláz rá a másik. Hát ki? kérdi — a harmadik. Az maga az Antikrisztus. — Soha számár ilyen pompásan össze nem békítette a művészetet a politikával, mint ez.

Már kevesebb jót mondhatunk a

székelyek pogány katholicizmusáról, amely a Szűz Máriás királyfiban is ludas volt valamelyest s itt egy *Or-szágos góbé* című hidegletéles, bombasz-tikus darabot köszönhetünk neki. Szé-kelységnek, vallásos elragadtatásnak és nagyot mondásnak olyan különös amalgamja ez, melytől nem sok jó várható.

Más novelláknak a formai kiképzését kifogásoljuk. Ha Tamási Áron rá-szánja magát, hogy szabályos, «esemé-nyes» novellává pöndörítse a mondani-valóját, mint a *Cigányvirágban*, vagy a *Sirainivaló székelben* tette, rögtön valami «első kísérletek»-re emlékeztető íze támad a históriának, amit csak ki-rívóbbá tesz nyelv és szemlélet költő-gazdagsága. Ha meg épen rímtelen alekszandrinokba szedi az ő rosszfajta szimbolizmusban pácolt «prózaí bal-ladát»-ját, mint a *Szép Domonkos Anná-ban* tette, akkor csak nekünk ad iga-zat, akik már a regénye után is sze-mére hánytuk, hogy milyen nagy haj-landósága van hamis műfajokra.

Bizonyos, hogy Tamási nem az a tehetség, aki felől nyugodtan alhat az ember. Egymás mellett rügyezik rajta csodálatos remek és naiv balfogás. De ki tudja, jó volna-e, ha írás közben úgy láthatná a balfogásait, mint az olvasó olvasás közben. Nem ép ez a minden igényének végérejáró vak és mégis látnoki vállalkozókedv tehetségének a garanciája? Mi mindenetre fokozott köteletségünknek tartjuk, hogy e te-hetség hibáira nemcsak őt, de a kri-tikátlanul elfogadó és kritikátlanul visszautasító közönséget is figyelmeztessük. Olyan író ő, akinek minden munkájáról írtunk és írni fogunk. Van-e ennél nagyobb dícséret?

Németh László.

A riportregény. (Szántó György: A bölcső. Dante-kiadás.) Legújabbban egy újfajta regény jelentkezik mind sűrűbben: a riportregény. Ezt a nevet Markovics Rodion adta az új regény-típusnak, aki a *Szibériai garnizón* című regénye műfaját határozta meg ezzel az elnevezéssel. Ebbe a típusba soroz-hatjuk *Remarque* sok port felvert köny-vét, ide tartozik a *Bölcső* is: történelmi riportregény. Ez az újdivatú regény még regény, mert nem a valóságot akarja leírni, mint a riport, hanem az író által önkényesen kiválasztott ese-ményeket, amelyeknek leírásában a fantáziáját nem korlátozhatja a hite-lességre törekvés. Viszont riport az